

Valsts meža dienesta loma ES Atmežošanas regulas prasību ieviešanā un uzraudzībā

Stella Irbe

Valsts meža dienests

14.11.2024. Rīga

EUTR - EUDR

- ES Kokmateriālu regulas (EUTR) kompetentā iestāde
- Pašlaik plānots, ka kompetentā iestāde par ES Atmežošanas regulas (EUDR) koksnes produktiem
- EUTR
 - Vietējai koksnei mazs risks; likumību un uzraudzību nodrošināja detalizētā vietējā likumdošana un VMD 'ikdienas' uzraudzības sistēma; plānotas EUTR pārbaudes vietējai koksnei nenotika
 - Importam: izlases veida, risku analīzē balstītas pārbaudes; ilgi bija 'konsultē vispirms' pieeja ('atvērta' pārbaude), ja vien nebija augsta riska produkts
- EUDR
 - Vietējie, pārstrāde, imports, eksports, lielle tirgotāji – regula jāpiemēro visiem
 - Regula nosaka procentuālu pārbažu skaitu, kas iestādei jāveic
 - Sarežģīta regula, daudz nezināmie – ne VMD prasīs tirgus dalībniekiem visam būt uzreiz skaidram; ne no mums var prasīt uzreiz atbildēt uz visiem jautājumiem (vēl vairākus gadus dažādi jautājumi tiks risināti kompetento iestāžu un EK starpā)
 - Bet – tas neattiecas uz augstu risku! Kā arī jāatceras, ka EUDR ir EUTR turpinājums – arī EUTR bija jāzina sava piegādes ķēde, produkta izcelsme, sugas, visam jābūt legāli iegūtam, eksportētam... Tāpēc arī EUDR nav ieviešanas sākuma atlaides EUTR produktiem

Ieviešana un uzraudzība

- Iekšējie un ārējie normatīvie akti
- Eiropas Komisijas ekspertu grupa/daudzpusējo dalībnieku platforma/komiteja
- Mācīšanās un pieredzes apmaiņa – neformālās kompetento iestāžu darba grupas; NVO u.c. organizēti semināri par augsta riska valstīm, sugām, piegādes ķēdēm; utt.
- Uzraudzības sistēma; atskaites Eiropas Komisijai utt.
- Sadarbības līgumi par info un atbalstu, ar Muitas pārvaldi un citām iestādēm
- Informatīvais atbalsts tirgus dalībniekiem un tirgotājiem
- Pārbaūžu plānošana
- Pārbaudes uz vietas un attālināti
- Paziņojumu par korektīvām darbībām izdošana un administratīvo sodu piemērošana
- Sadarbība ar citu valstu kompetentajām iestādēm, citām institūcijām un NVO
- Sadarbība ar citām LV iestādēm, kas atbild par ES sankciju ieviešanu

Tirgus dalībnieku un tirgotāju galvenie pienākumi

- Izlasīt regulu, oficiālās vadlīnijas un biežāk uzdotos jautājumus
- Sekot līdzi informācijai par augstiem riskiem, ekspertu grupas izdotajiem norādījumu dokumentiem utt. Informācija EK, VMD (šobrīd par EUTR) mājaslapās, internetā. Sazināties ar VMD (šobrīd arī ZM), ja kas neskaidrs vai ja grib iegūt aktuālo informāciju
- 3. pants «Aizliegums» – tirgus dalībnieki produktus var laist tirgū, ja tie ir:
 - a) Neatmežojši (nav atmežots; nav degradēts – piem., no dabiska uz plantāciju mežu)
 - b) Likumīgi iegūti, eksportēti un importēti, nepārkāpjot sankcijas utt.
 - c) Uz tiem attiecas pienācīgas pārbaudes paziņojums, kas ir iesniegts EK TRACES IS un iekļauj:
 - Apliecinājumu, ka ir veikta pienācīga pārbaude (kuras laikā ir konstatēts, ka ir neatmežojši un likumīgi – nav riski vai tie ir nenozīmīgi)
 - Visas produkta izcelsmes ģeolokācijas jeb ģeogrāfiskās koordinātas
 - Produkta harmonizētās sistēmas (HS) kodu (piemēram, 4401 malka apaļkoku, pagaļu...)
 - U.c. pamatinformāciju par tirgus dalībnieku un produktu, kas prasīta regulas II pielikumā
 - Kad pienācīgas pārbaudes paziņojums iesniegts EK IS, tā izdod šī paziņojuma atsauces/references nr., kas jāglabā pašam, kā arī jānodod tālāk piegādes ķēdē
- Tirgotāji – dara pieejamu tirgū/tirgo produktu, kuram nav mainījies HS kods
 - Lielajiem uzņēmumiem tādas pašas prasības kā tirgus dalībniekiem
 - Mazie un vidējie uzņēmumi – tirgot var tikai tad, ja tie par attiecīgo produktu ir saņēmuši ref.nr., kā arī jāuzglabā pirkšanas/pārdošanas pamatinformācija

Vietējā koksne un imports

- Mēs joprojām uzskatām, ka vietējās koksnes nelikumības risks ir mazs
- Ja neatmežo un ja visās regulā prasītajās jomās tiek ievērota nacionālā likumdošana (un saglabāti dokumenti, kā ciršanas atļauja, pirkšanas-pārdošanas līgumi, nodokļu nomaksa), tiek savadītas IS ģeolokācijas, tiek veikts paziņojums IS, nodoti tālāk references numuri, tad varētu uzskatīt, ka prasības tiek izpildītas
- Pienācīgas pārbaudes paziņojumu var iesniegt par plānoto cirsmu un jau par gataviem kokmateriāliem pirms tie tiek pārdoti tālāk. Var par katru kravu, par cirsmu... Ir, kas šobrīd plāno, ka iesniegs paziņojumu par 20 000 ha un lietos ref.nr. veselu gadu
- Šobrīd vēl nav pasakāms, kas ir labāk un kas pilnīgi nepareizi; būs arī daži tehniski/apjoma nosacījumi IS, kurus EK vēl nav publicējusi
- Saglabājot atbildību par produktu atbilstību regulai, var pilnvarot 'pilnvarotu pārstāvi', bet fiziskas personas un mikrouzņēmumi – nākamo ķēdes dalībnieku, iesniegt pienācīgas pārbaudes paziņojumu EK IS
- Trešo valstu atmežošanas un nelegalitātes problēmas ir tas, kādēļ EUTR bija un šī regula ir radīta; uz to arī būs vērsta VMD galvenā uzmanība! Jo augstāks risks (valsts, suga, produkts, piegādes ķēde...), jo lielāka mūsu interese
- Importam svarīgākais ir pienācīgās pārbaudes, kurās nosaka, vai produkts ir neatmežojošs un likumīgs (nenozīmīga riska). Ja šis nav izdarīts vai ja risks pastāv, tad nedrīkst EK IS iesniegt paziņojumu un laist tirgū produktus

Tirgus dalībnieku un tirgotāju pārbaudes

- Balstoties risku analīzē, bet regula nosaka, ka jābūt daudz pārbaudēm un arī maza riska produktus jāpārbauda
- Ar vai bez iepriekšēja brīdinājuma
- Uz vietas un attālināti
- Pārbaudīsim
 - Vai tirgus dalībnieki un tirgotāji atbilst regulai un vai attiecīgie izstrādājumi atbilst regulai
 - Pienācīgu pārbaūžu sistēmas – to pareizu darbību
 - Pienācīgas pārbaudes veikšana konkrētiem produktiem - informāciju, dokumentus un adekvātus pierādījumus par legalitāti/nenožīmīgu risku; pienācīgas pārbaudes paziņojumu pārbaude (IS)
- Par konkrētu produktu/piegādātāju – taisni kā nonāca līdz nenožīmīgam riskam
- Revīzijas uz vietas; paraugi koksnes testiem (lai noteiktu izcelsmes vietu/reģionu, sugu)
- Tūlītēji pagaidu pasākumi: tirgū laišanas apturēšana; konfiscēšana
- Atvērta pārbaude; paziņojums par korektīvām darbībām neatbilstību gadījumā; dažādas sankcijas/sodi par pārkāpumiem un nelikumīgiem produktiem
- Muita: pirms importa un eksporta pārbauda, vai muitas deklarācijā ir pienācīgas pārbaudes paziņojuma ref.nr. un vai deklarācija sakrīt ar produktu; ja nav ref.nr., nevar importēt/eksportēt; var apturēt kravas pēc VMD pieprasījuma; nepārbauda atbilstību citām regulas prasībām

Svarīgi

- Importa gadījumā pienācīga – riskam atbilstoša, risku novērtēšana un mazināšana ir pat svarīgāka nekā dokumentu un ģeolokāciju savākšana, jo tas viss var būt nepatiess un neatbilstošs konkrētajiem izstrādājumiem
- Piemērs: ja gribat importēt bērza saplāksni no Gruzijas, tad veiciet regulārus, uzticamus (ES auditorfirmas) trešās puses auditus rūpnīcā, bet, ja pasaules importa/eksporta datu analīze (kas ir pieejama ikvienam, ja vien konkrētās trešās valstis uzrāda datus) parāda, ka konkrētā Gruzijas rūpnīca importē no Krievijas jebkādus izejmateriālus, tad vienīgā iespēja ir pārvākties uz šo Gruzijas rūpnīcu un dzīvot tajā dienu un nakti, lai novērstu risku, ka piegādes ķēdē iekļūtu Krievijas koksne
- Meža/produktu sertifikācija var būt tikai daļiņa no risku mazināšanas; jo augstāka riska valsts – jo augstāks risks, ka sertifikācija nenovērš nelikumīgu mežistrādi
- Piegādes ķēdes sertifikāts uzņēmumam/ražotnei vispār neko nenožīmē
- Pienācīgas pārbaudes (due diligence) – risku vērtēšana un mazināšana. Tā nav piegādes ķēdes dokumentu savākšana. Tās ir rūpīgas pārbaudes un riskam atbilstoša rīcība no tirgus dalībnieka puses. Katra piegādes ķēde ir atšķirīga – tāpēc arī nav viena formula, kuru izdarot, regulas prasības tiks izpildītas. Ir jāpierāda sev (un kompetentajai iestādei), kādēļ uzskata, ka risks nav vai ka ir nenožīmīgs. Šie lēmumi ir jāfiksē rakstiski
- Ja risku mazināšana notikusi, bet tāpat risks pastāv, tad nedrīkst laist tirgū!

VMD, IS un ģeolokācija vietējai koksnei

- VMD nodrošina ģeogrāfisko koordinātu (GeoJSON failu) iegūvi katrai cirsmāi
 - Jāzina ciršanas apliecinājumu vai paziņojumu numuri
 - <https://gis.vmd.gov.lv/apliecinajumi>
- VMD izstrādā programmatūras saskarni (API), lai uzņēmumi/personas, kuriem tas noderētu, GeoJSON failus varētu saņemt automātiski
- Vēl tiek skaidrots, vai VMD ir nepieciešamība risināt arī ārpus meža zemju ģeolokācijas jautājumu. Iespējams, tirgus dalībniekiem ģeogrāfiskās koordinātas pat ērtāk noteikt pašiem (un ievadīt/iezīmēt EK IS)
- Laika gaitā var parādīties vēl kādas vajadzības un risinājumi

Paldies!

stella.irbe@vmd.gov.lv

+371 26559802